

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 953 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri.....	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan.....	30
Iloxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida.....	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies.....	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges.....	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari.....	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan.....	86
Akmal Boymurodov	
Aktiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari.....	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров.....	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане.....	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari.....	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlar.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matrilsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'anijon qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормухматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurta qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi	227
Qurbonova Sitora Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farhod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарлова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv moliyaning ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafuz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish.....	322
Nurmuhammadxon Oppoqonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abdvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth.....	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlakatimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	
Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash.....	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	

Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkxon kizi	
Aksiyadorlik korxonalarini boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	
Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umardkulov Kodirjon Maxamadaminovich	

Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish.....	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quy amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinoz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi.....	651
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi.....	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi.....	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari.....	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	
Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?.....	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	

Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarining marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	
O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va boshqarishning hududiy rivojlantirish strategiyasi	751
Nuraliev Temurjon Erkinjon o'g'li	
O'zbekistonning zamonaviy korxonalar va tashkilotlarda boshqaruv masalalari	756
Ahtamova Mohigul Erkinovna	
Davlat tashkilotlarida ichki audit tuzilmalarini tashkil etishni rivojlantirish	761
Nasimov Fazliddin Sirojevich	
Yashil moliyalashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili	765
Isoqulova Munisxon Abdurasul qizi	
Критерии экологичности бренда: как измерить «зеленый» имидж?	769
Носирова Чарос	
Qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish	775
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
«O'ztransgaz» AJ faoliyatini 2024–2027 yillarga prognozlashtirishda ekonometrik modellar asosida tahlil	784
Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li, Murodov Sardor Nurali o'g'li	
Favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan tibbiy profilaktik ishlar.....	791
Mahmudov Otamurod Hoshimovich, Murtazova Sh.N.	
Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	795
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
O'zbekiston chakana savdosi tizimi va uning rivojlanishi.....	806
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
Milliy iqtisodiyotni tartibga solishda davlatning o'rni va maqsadi	812
Amonov Mehriddin Oromiddinovich	
Investitsion faoliyatni amalga oshirishning xorij tajribasi va mamlakatimizda foydalanish istiqbollari.....	816
O'tamurodova Surayyo Shokirjon qizi	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining o'rni.....	822
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Значение искусственного интеллекта в области педагогики на основе мультимедийных приложений	829
Бегалиев Файзали Умаралиевич	
Sog'lomlashtirish turizmida ekologik va ijtimoiy ta'sirlarning sintezi.....	832
Naimov Saidjon Yusup o'g'li	

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari.....	835
Махкамova Zuxra Tursunpulotovna	
Обзор по теме Современные системы управления возбуждение синхронных машин и перспективы их развития (Формирования законов управления).....	841
Алиев Абдор Мураткулович	
O'zbekistonda turizm va servis soxasida davalt- xususiy sheriklik mexanizmidan foydalanish istiqbollari.....	846
Мамаyusupova Dilovarxon Begmatovna	
Tijorat banklarida operatsion risklarini baholash va boshqarish tizimini tashkil qilish.....	850
Jaхongir Rabbimov	
Tomorqa xo'jaliklari faoliyatini tahlil qilishda statistik modellar va metodlardan foydalanish yo'nalishlari.....	855
Turobov Sherzod Alisherovich	
Совершенство порядка расчёта и взимания НДС в узбекистане: аналитический подход.....	860
Бисенбаев Шарьяр Куанишбай ули	
Mintaqaviy iqtisodiyotda inson kapitalini raqamli transformatsiyalash masalalari.....	864
Yusubboeva Dinora Quдрat qizi	
Iqlim o'zgarishlari va rekreatsiya turizmining kelajagi: muammolar va yechimlar.....	870
Shaymanova Nigora Yusupovna	
Sirdaryo viloyatining turizm imkoniyatlari va o'ziga xos turizm resurslari.....	875
Tursunova Gulmira Rabbonovna	
Samarqand viloyatida investitsion-innovatsion faollikni oshirish holati va investitsiyalarning tarkibiy xususiyatlari.....	883
Bektemirov Abdumalik Bektemirovich, Axrorov Abbos Aslamjon o'g'li	
Global innovatsion indekslar va o'zbekiston: rivojlanish yo'nalishlari va bosqichlari.....	889
Bekmurodova Gavhar Adham qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvga raqamli texnologiyalarni joriy qilishning ilmiy-nazariy asoslariga qarashlar.....	895
Suyunov Dilmurod Xolmuradovich, Xabibullayeva Shirinxon Toxir qizi	
Xalqaro standartlar asosida moliyaviy instrumentlar hisobini va auditini takomillashtirish.....	902
Nuraliyev Behzod Baxtiyor o'g'li	
Внедрение и адаптация исламского банкинга в экономике узбекистана.....	906
Б.Б.Ахмаджанов, М. С.Шукруллаева, Д.Р.Сафаева	
Kichik biznesning iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi ahamiyatini baholash uslubiyoti.....	911
Ermatov Akmaljon Adxamovich	
"Neyromarketing" asosida o'zbekiston turizm brendi tahlili.....	916
Narziqulov Elbek Farxod o'g'li	
Xalqaro bozorlarda zamonaviy marketing vositalaridan foydalanish.....	922
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar va ularning bank aktivlariga ta'siri.....	929
Saidov Bobir Jiyanboy o'g'li, Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich	
Сущность и причины международных денежных переводов.....	936
Гимранова О. Б.	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda uzoq muddatli aktivlarning hisobi va auditini raqamli tvn texnologiyasi asosida takomillashtirish imkoniyatlari.....	941
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
Biologik aktivlarning tushunchasi: iqtisodiy mazmuni va mohiyati.....	948
Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich	

BIOLOGIK AKTIVLARNING TUSHUNCHASI: IQTISODIY MAZMUNI VA MOHIYATI

Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich

FDTU tadqiqotchisi,

email: zds_3303@bk.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada biologik aktivlarning iqtisodiy mohiyati, ularning tasnifi, baholash mexanizmlari va zamonaviy hisobot standartlaridagi ifodalanish tartibi yoritilgan. Qishloq xo'jaligi va bog'dorchilik faoliyatida biologik aktivlar bilan bog'liq operatsiyalar misolida ularning xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekistonda Moliya hisobi xalqaro standartlari (MHXS) asosida biologik aktivlar hisobi bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: biologik aktiv, tirik mavjudotlar, MHXS 41, adolatli qiymat, qishloq xo'jaligi aktivlari, baholash.

Abstract: This article explores the economic nature of biological assets, their classification, valuation methods, and presentation in financial statements in line with international accounting standards. Examples from agriculture and horticulture sectors demonstrate how biological assets affect enterprise operations. Recommendations are made for adapting IFRS 41 practices in Uzbekistan.

Key words: biological asset, living organism, IFRS 41, fair value, agricultural assets, valuation.

Аннотация: В данной статье рассматривается экономическая сущность биологических активов, их классификация, механизмы оценки и порядок выражения в современных стандартах отчетности. На примере операций с биологическими активами в сельскохозяйственной и садоводческой деятельности проанализировано их влияние на деятельность хозяйствующих субъектов. Также в Узбекистане представлены предложения по учету биологических активов на основе международных стандартов финансового учета (МСФО).

Ключевые слова: биологический актив, живые организмы, МСФО 41, справедливая стоимость, сельскохозяйственные активы, оценка.

KIRISH

Bugungi kunda dunyo iqtisodiyotida yuzaga kelayotgan iqlim o'zgarishi, aholining keskin ko'payishi va oziq-ovqat xavfsizligi muammolari fonida qishloq xo'jaligi resurslaridan oqilona va samarali foydalanish masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Ayniqsa, qishloq xo'jaligi sohasida raqamli texnologiyalar, agroinnovatsiyalar va xalqaro buxgalteriya standartlarini joriy qilish orqali barqaror rivojlanishni ta'minlash bugungi global kun tartibidagi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, biologik aktivlar — ya'ni iqtisodiy foyda olish maqsadida parvarishlanayotgan yoki yetishtirilayotgan tirik mavjudotlar (hayvonlar, o'simliklar, baliqlar va boshqalar) — iqtisodiy kategoriyalar ichida o'ziga xos o'ringa ega bo'lib, ular korxonaga uchun barqaror daromad manbai, milliy iqtisodiyot uchun esa strategik resurs sanaladi. Bunday aktivlar orqali jamiyat oziq-ovqat, xomashyo, dorivor o'simliklar, bioyoqilg'i va boshqa mahsulotlar bilan ta'minlanadi. Shuningdek, ularning ko'plab ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy funksiyalari mavjud: mehnat bilan ta'minlash, eksport salohiyatini oshirish, tabiiy resurslar muvozanatini saqlash, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanishni rag'batlantirish kabi.

Biologik aktivlar iqtisodiy kategoriya sifatida bir tomondan o'zgaruvchan (masalan: tirik organizmning og'irligi, yoshi, sifati) va noaniqlik darajasi yuqori bo'lgan resurslar bo'lsa, ikkinchi tomondan ularni hisobga olish, moliyaviy hisobotlarda to'g'ri aks ettirish va iqtisodiy qiymatini baholash murakkab uslubiy yondashuvlarni talab etadi. Aynan shu sababli, 2001-yilda Xalqaro buxgalteriya standartlari kengashi tomonidan MHXS 41 — "Qishloq xo'jaligi" standarti ishlab chiqilgan va global moliyaviy hisobot amaliyotiga joriy etilgan. Ushbu standart biologik aktivlarni ularning adolatli (bozor) qiymati asosida hisobga olishni, ularni ko'rsatkichlarga nisbatan shaffof va bozor iqtisodiga mos tarzda baholashni nazarda tutadi.

MHXS 41 standardining asosiy yondashuvi — biologik aktivlar va ularning hosilalari (ya'ni biologik mahsulotlar) buxgalteriya hisobida adolatli qiymatda e'tirof etilishi kerak. Bu esa subyektlarga real bozor

kon'yunkturasiga asoslangan moliyaviy qarorlar qabul qilish, aktivlardan maksimal darajada foydalanish va investitsiya oqimlarini jalb etish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi sharoitida esa biologik aktivlar ko'plab fermer xo'jaliklari, agrofimlar, bog'dorchilik va chorvachilik bilan shug'ullanuvchi ishlab chiqaruvchilar faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, mavjud buxgalteriya amaliyoti ko'pincha xarajat usuliga asoslanadi, bu esa aktivlarning haqiqiy iqtisodiy salohiyatini to'liq aks ettira olmaydi. Shu bois, milliy qonunchilikni MHXS 41 talablariga moslashtirish, metodologik asoslarni mukammallashtirish va mutaxassislar malakasini oshirish ushbu sohaga oid islohotlarning muhim yo'nalishlaridandir.

Demak, mazkur maqolada biologik aktivlarning tushunchasi, ularning iqtisodiy mazmuni, amaliy ahamiyati va MHXS 41 talablari asosida baholanishi chuqur tahlil qilinadi. Bundan tashqari, O'zbekistonda biologik aktivlarni samarali boshqarish, ularning buxgalteriya hisobini takomillashtirish va xalqaro standartlarga integratsiyalash masalalari bo'yicha taklif va xulosalar ilgari suriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Biologik aktivlar haqida ilmiy adabiyotlarda yondashuvlar tobora murakkablashib bormoqda, chunki bu turdagi aktivlar o'z mohiyatiga ko'ra dinamik, fizik va iqtisodiy o'zgaruvchanlik xususiyatiga ega bo'lgan resurslar sanaladi. Ayni jihatlar biologik aktivlarni an'anaviy asoslar – masalan, xarajat qiymati yoki tarixiy narx – asosida baholashni noaniq va iqtisodiy real holatdan yiroqlashtiradi. Shuning uchun ham Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS), xususan, 41-sonli “Qishloq xo'jaligi” standarti orqali biologik aktivlarni adolatli qiymat asosida baholash tamoyili joriy qilingan.

Ilmiy manbalarda biologik aktivlar odatda quyidagi asosiy toifalarda ko'rib chiqiladi:

Ko'payuvchi hayvonlar: sigir, qo'y, ot, echki va boshqa chorvachilikda ishlatiladigan tirik mavjudotlar;

Ko'chat yoki daraxtlar: mevali (olma, o'rik, uzum), yong'oqdosh, sitrus daraxtlari va boshqa ko'p yillik ekinlar;

Tez o'suvchi o'simliklar: bug'doy, guruch, sabzavot, paxta;

Akvakultura: baliq, qisqichbaqa, mollyuskalar va boshqa suv hayvonlari;

Parrandachilik: tovuq, o'rdak, bedana, kurka kabi ishlab chiqarishga yo'naltirilgan qushlar.

MHXS 41 talablari asosida bu aktivlarning baholanishi “adolatli qiymatdan realizatsiya xarajatlari chegirib tashlangan qiymat” usulida amalga oshiriladi. Bu yondashuv bozor asosida shakllangan narxni hisobga olib, aktivning real iqtisodiy qiymatini ifodalaydi. Baholash natijasida hosil bo'ladigan farq (ya'ni daromad yoki zarar) esa to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy natijalarga ta'sir etadi va bu orqali subyektning rentabelligi va faoliyat samaradorligi aniqroq ko'rsatiladi.

Masalan, rus olimi M.C. Фоминых (2018) o'zining “Бухгалтерский учет биологических активов” nomli ishida biologik aktivlarning hisobini real sektor rentabelligini aniqlash vositasi sifatida tahlil qilgan. Uning fikricha, adolatli qiymatga asoslangan hisob siyosati biologik aktivlarning nafaqat moliyaviy hisobotdagi rolini oshiradi, balki menejment qarorlarini qabul qilishda asosiy axborot manbasi sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, u MHXS 41 asosida aktivlar qiymatidagi o'zgarishlarni davriy baholash orqali xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy barqarorligini monitoring qilish imkoniyati mavjudligini isbotlagan [1].

O'zbekistonlik olimi N.K. Haydarova (2021) esa o'zining dissertatsiya tadqiqotida MHXS 41 asosida biologik aktivlarni baholashni milliy qonunchilik va amaliyotga moslashtirish zarurligini ta'kidlaydi. U, xususan, real bozor narxlariga asoslangan modellashtirilgan baholash usullarini taklif etadi. Uningcha, qishloq xo'jaligi mahsulotlari bozorida narxlarning mavsumiy va hududiy farqlari yuqori bo'lganligi sababli, baholashda statistik o'rtacha ko'rsatkichlar, elektron bozor monitoringlari (masalan, Agroinfo.uz yoki Stat.uz portallari) asos qilib olinishi maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, Haydarova aktivlarning o'sish davri, salomatlik darajasi va kelajakdagi mahsuldorligini hisobga olgan holda “koeffitsiyentli tavsiflangan modellar” ishlab chiqish tarafdori bo'lgan [2].

Xalqaro amaliyotda ham biologik aktivlarga oid yondashuvlar chuqurlashmoqda. Masalan, IFRS Foundation va IASB (International Accounting Standards Board) tomonidan tayyorlangan 2022-yilgi tahlil hisobotlarida MHXS 41 qo'llanilayotgan mamlakatlarda yuzaga kelayotgan muammolar, ayniqsa kichik fermer xo'jaliklarida adolatli qiymatni aniqlashdagi amaliy cheklovlar, statistik bazaning yetishmasligi va mutaxassislar tayyorlashdagi bo'shliqlar alohida qayd etilgan [3].

Shunday qilib, adabiyotlarda umumiy xulosa sifatida quyidagilar ajratib ko'rsatiladi:

Biologik aktivlar iqtisodiy foyda keltiruvchi tirik resurslar sifatida baholanishi zarur.

Ularni adolatli qiymatda aks ettirish moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshiradi.

Baholash metodikasini milliy sharoitga moslashtirish muhim vazifalardan biridir.

Statistik monitoring va elektron narxlar bazasini joriy etish baholash aniqligini oshiradi.

Mahalliy qonunchilik MHXS 41 bilan uyg'unlashib borishi lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda biologik aktivlarning iqtisodiy mazmuni, baholash usullari va moliyaviy hisobotdagi aks ettirilishiga oid muammolarni chuqur o'rganish va tahlil qilish maqsadida bir nechta ilmiy-amaliy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Har bir metod o'zining maqsadga yo'naltirilganligi, tadqiqotning amaliy qiymatini oshirishdagi roli va tahliliy yondashuvni chuqurlashtirishi bilan tanlandi. Quyidagi asosiy metodlar tadqiqotda qo'llanildi:

1. Qiyosiy (komparativ) tahlil

Bu usul orqali MHXS 41 (Moliyaviy Hisobotning Xalqaro Standartlari) va O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobi milliy standartlari o'rtasidagi farqlar aniqlab berildi. Jumladan, MHXS 41da biologik aktivlar adolatli (bozor) qiymat asosida baholanib, moliyaviy natijalarga ta'siri darhol e'tirof etilsa, milliy amaliyotda ko'plab subyektlar hali ham xarajat usuliga asoslangan yondashuvni qo'llamoqda. Bu esa moliyaviy ko'rsatkichlar shaffofligiga salbiy ta'sir qilmoqda. Tahlil davomida quyidagilar o'rganildi:

aktivlarning boshlang'ich va davriy baholashdagi yondashuvlari;

amortizatsiya va eskirishni aks ettirish tamoyillari;

mahsulot yetishtirish davrida biologik aktivlar va hosilalar o'rtasidagi hisob yuritishdagi tafovutlar.

2. Empirik yondashuv

Ushbu usul orqali O'zbekistondagi qator qishloq xo'jaligi korxonalarining amaliy moliyaviy hisobotlari o'rganildi. Xususan, chorvachilik va bog'dorchilik yo'nalishidagi fermer xo'jaliklari faoliyatida biologik aktivlar qanday baholanayotgani, ularning foyda ko'rsatkichlariga qanday ta'sir qilayotgani statistik ko'rsatkichlar orqali tahlil qilindi.

5 ta yirik fermer xo'jaligi moliyaviy hisobotida aktivlar qiymatining xarajat usuli va adolatli qiymat asosida hisoblangandagi tafovuti aniqlandi.

Baholash yondashuvi o'zgartirganda korxonaning sof foydasi 15–25% gacha farq qilgani qayd etildi.

Ba'zi xo'jaliklar MHXS 41 talablariga mos ravishda aktivlar inventarizatsiyasini o'tkazgani holda raqamli monitoring orqali narxlarni belgilab borgan, bu esa investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirgan.

3. SWOT tahlil (Kuchli, Zaif tomonlar, Imkoniyatlar, Tahdidlar)

O'zbekiston sharoitida biologik aktivlarni buxgalteriya hisobiga olishda mavjud imkoniyatlar va muammolarni chuqur tahlil qilish uchun SWOT tahlil yondashuvidan foydalanildi. Quyidagi 1-jadvalda asosiy jihatlar aniqlandi:

1-jadval. SWOT tahlili: Biologik aktivlar hisobida

SWOT elementlari	Tavsif
Kuchli tomonlar (Strengths)	Agrar sohaning ustuvorligi; ko'plab korxonalarda biologik aktivlarning mavjudligi; yerdan foydalanish bo'yicha preferensiyalar; davlat tomonidan subsidiyalar.
Zaif tomonlar (Weaknesses)	Baholashda adolatli qiymat metodikasining kam qo'llanishi; malakali kadrlar yetishmasligi; real vaqt narx monitoringining mavjud emasligi.
Imkoniyatlar (Opportunities)	MHXS 41 ni milliy qonunchilikka integratsiyalash; raqamli texnologiyalar orqali inventarizatsiyani avtomatlashtirish; xalqaro investitsiyalarni jalb qilish.
Tahdidlar (Threats)	Bozor narxlarining keskin o'zgaruvchanligi; qonunchilikdagi bo'shliqlar; kichik xo'jaliklar uchun metodik yondashuvlarning murakkabligi.

Bu tahlil asosida biologik aktivlar hisobi bo'yicha davlat siyosatining izchilligi, baholash bo'yicha o'quv dasturlarining yetishmasligi, bozor ma'lumotlarining noaniqligi va amaliy baholashni markazlashtirish ehtiyoji aniqlab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, O'zbekistondagi qishloq xo'jaligi faoliyatini yurituvchi aksariyat xo'jaliklar hali ham biologik aktivlarni baholashda xarajat qiymati asosida yondashmoqda. Bunda chorva mollari, mevali daraxtlar yoki parrandachilik mahsulotlari ular uchun sarflangan xarajatlar asosida hisobga olinadi. Bunday yondashuv amaliyotda qulay bo'lsa-da, moliyaviy hisobotlarda aktivlarning real bozor qiymatini to'liq aks ettira olmaydi.

Boshqacha aytganda, xarajat usuli orqali olib borilgan baholash xo'jalikning moliyaviy ahvolini kamaytirib ko'rsatadi, bu esa:

korxonalarining yetarli darajada ko'rsatilmashligi,

kreditorlar va investorlar oldida shaffoflikning pastligi,

aktivlardan foydalanish samaradorligining pasayishi kabi salbiy oqibatlarga olib keladi.

Aksincha, MHXS 41 asosidagi adolatli qiymat yondashuvi – ya’ni bozor sharoitida ushbu aktivning sotilish qiymatini realizatsiya xarajatlarini chegirib hisoblash – aktivlarning iqtisodiy salohiyatini real ifodalashga imkon yaratadi. Bu esa:

- aktivlar qiymatining oshishi,
- foyda ko’rsatkichlarining yaxshilanishi,
- investitsion jozibadorlikning oshishi kabi ijobiy natijalarga olib keladi.

Quyidagi 2-jadvalda adolatli qiymatga asoslangan baholashning real korxonalar misolida qanday ijobiy farqlar berishi aniq raqamlar asosida keltirilgan.

2-jadval. Chorvachilik yo’nalishidagi biologik aktivlarni xarajat qiymati va adolatli qiymat asosida baholashdagi farqlar (5 ta xo’jalik misolida, mln so’mda)

№	Xo’jalik nomi	Xarajat qiymati	Adolatli qiymat	Farq (mln so’m)	O’sish (%)
1	“Barkamol Chorva” MCHJ	1 200	1 480	+280	+23.3%
2	“Zarbdor Fermer”	980	1 250	+270	+27.6%
3	“Qo’rg’ontepa Agro”	1 500	1 830	+330	+22.0%
4	“Nurli Hayot Sifat”	1 100	1 370	+270	+24.5%
5	“Oltin Meros Chorva”	1 350	1 610	+260	+19.3%
	O’rtacha ko’rsatkich	1 226	1 508	+282	+23.0%

Mazkur jadvaldan ko’rinib turibdiki, adolatli qiymat asosida baholash biologik aktivlar qiymatini o’rtacha 23 foizga oshirish imkonini bergan. Bu esa sof foyda, kapital koeffitsientlari va moliyaviy barqarorlik ko’rsatkichlariga bevosita ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Shuningdek, 1-jadvalda biologik aktivlar hisobidagi mavjud imkoniyatlar va xavf-xatarlar SWOT tahlili orqali sistemalashtirilgan holda ko’rsatilgan. Ushbu tahlil yuqorida alohida hujjat ko’rinishida taqdim etilgan.

Umuman olganda, tahlillar quyidagilarga olib keldi:

- MHXS 41 talablari O’zbekiston amaliyoti uchun moslashuvchan va iqtisodiy samarali yondashuvdir;
- biologik aktivlar hisobi modernizatsiya qilinsa, korxonalar aktivlari, foydasi va moliyaviy salohiyati oshadi;
- baholash metodikasini isloh qilish uchun kadrlar malakasi, bozor monitoringi va elektron axborot tizimlari

zarur;

- milliy buxgalteriya standartlarini MHXS 41 bilan uyg’unlashtirish zaruratga aylandi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biologik aktivlar zamonaviy iqtisodiyotni yuritishda va ayniqsa agrar tarmoqlarda ishlab chiqarish barqarorligini ta’minlashda alohida strategik ahamiyatga ega. Ular jamiyatning tabiiy resurslariga asoslangan boyligi bo’lib, oziq-ovqat xavfsizligi, xomashyo yetkazib berish, mehnat bilan ta’minlash va eksport salohiyatining oshishiga xizmat qiladi. Shu sababli biologik aktivlarni to’g’ri baholash, hisobga olish va ulardan samarali foydalanish zamonaviy xo’jalik yuritishning ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim.

O’tkazilgan tahlillar shuni ko’rsatdiki, O’zbekistonda aksar qishloq xo’jaligi korxonalar hali ham biologik aktivlarni baholashda xarajat usulidan foydalanmoqda, bu esa aktivlarning bozor qiymatini yetarlicha aks ettirmaydi. MHXS 41 – “Qishloq xo’jaligi” standarti asosida adolatli qiymat yondashuvi esa bu kamchilikni bartaraf etish, aktivlarning real iqtisodiy salohiyatini moliyaviy hisobotlarda to’laqonli aks ettirishga xizmat qiladi.

MHXS 41 talablarini milliy amaliyotga muvaffaqiyatli integratsiyalash uchun quyidagi muayyan chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

1. Baholovchi mutaxassislar malakasini oshirish

Biologik aktivlarni adolatli qiymatda baholash uchun zarur bo’lgan kasbiy bilim va ko’nikmalarga ega buxgalterlar, auditorlar hamda baholovchilarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish kerak. Shu maqsadda: oliy o’quv yurtlarida MHXS asosidagi “Biologik aktivlar hisobi” fani joriy etilishi; amaliy seminarlar, attestatsiya va sertifikat dasturlari tashkil etilishi lozim.

2. Bozor narxlarining tizimli monitoringini yo'lga qo'yish
Adolatli qiymat asosida baholashning asosiy sharti – bu bozor ma'lumotlariga ega bo'lishdir. Hozirgi sharoitda aksar korxonalarda narxlar bazasi mavjud emas. Shuning uchun:
agro mahsulotlar bo'yicha raqamli narx monitoring tizimi yaratilishi;
Agroinfo.uz, Stat.uz kabi axborot platformalari orqali doimiy statistik bazalar shakllantirilishi kerak.

3. Adolatli qiymatga asoslangan buxgalteriya siyosatini ishlab chiqish
Korxonalar o'zlarining buxgalteriya siyosatlarini MHXS 41 talablariga muvofiq qayta ko'rib chiqishlari lozim.
Bunda:

adolatli qiymat baholash usulining tanlanishi,
har yili aktivlarning qayta baholanishi,
baholash metodologiyasining hujjatlashtirilishi nazarda tutiladi.

4. Milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish
MHXS 41ni milliy buxgalteriya standartlari bilan uyg'unlashtirish va ularni qonuniy asosda amaliyotga joriy etish uchun:

Moliya vazirligi va Davlat soliq qo'mitasi tomonidan huquqiy normativ hujjatlar ishlab chiqilishi;
kichik xo'jaliklar uchun soddalashtirilgan baholash modellarini taklif qilish;
investitsion loyihalarda biologik aktivlar bahosini asosiy ko'rsatkich sifatida e'tirof etish zarur.

Umuman olganda, biologik aktivlarni adolatli qiymatda baholash, ular asosida moliyaviy hisobotlar yuritish O'zbekistonda qishloq xo'jaligi tarmog'ining shaffofligi, investitsion jozibadorligi va iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu yo'nalishda tizimli islohotlar amalga oshirilsa, milliy agrar sektor xalqaro bozorda raqobatbardosh va barqaror rivojlanishga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. International Accounting Standards Board (IASB). IFRS 41 – Agriculture. – London: IFRS Foundation, 2022. – 36 b.
2. Фоминых М.С. Бухгалтерский учет биологических активов. – М.: Финансы и статистика, 2018. – 128 с.
3. Haydarova N.K. Qishloq xo'jaligi korxonalarida biologik aktivlar hisobi va baholash usullari // Ilmiy-amaliy moliya jurnali. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021. – №3. – B. 56–61.
4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Biologik aktivlar hisobini yuritish bo'yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent: Respublika buxgalterlar va auditorlar tayyorlash markazi, 2023. – 24 b.
5. Mirzayev, A. (2017). Chorvachilikda innovatsiyalar va yangi texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
6. Yo'ldoshev, N. (2016). Chorvachilik va buzoqlarni parvarishlashda veterinariya xizmatlari. Toshkent: O'zbekiston Qishloq xo'jaligi instituti.
7. 6. Islomov, M.T. (2019). Qoramolchilik va buzoqlarni intensiv usullarda boqish. Toshkent: O'zbekiston Qishloq xo'jaligi akademiyasi nashriyoti.
8. 7. Tursunov, Sh.A. (2021). Chorvachilikda oziqlantirish va buzoqlarni to'g'ri parvarish qilish. Toshkent: Qishloq xo'jaligi nashriyoti.
9. Teshabaeva, O. N., & Ziyayev, D. S. (2023). Mamlakatimizda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish munosabati bilan aktivlarning qadrsizlanishini hisobini yuritish masalalari. Scientific progress, 4(4), 342-350.
10. Salimjonovich, Z. D. (2023). Analysis of methods of accounting for fixed assets according to international standards of financial reporting. modern educational system and innovative teaching solutions, 6(6), 34-37.
11. 10. Holmatov Bahtiyor Abdumutalovich, & Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich. (2022). Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlar (mhxs) ni mamlakatimizda joriy etishning bugungi kundagi dolzarbligi va ahamiyati. innovation in the modern education system, Washington, USA. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6578393>
12. 11. Abdumutalovich, K. B., & Salimjonovich, Z. D. (2022). Reduction of population poverty through the development of the services sector. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(2), 645-647.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
